

The Journal of Academic Social Science Studies

International Journal of Social Science

Volume 6 Issue 1, p. 663-689, January 2013

DÜELLONUN TARİHİ VE OSMANLI DÜELLOCULARI *THE HISTORY OF DUELLING AND THE OTTOMAN DUELLISTS*

Öğr. Gör. Cem DOĞAN
Ardahan Üniversitesi, İİBF, SBKY

Abstract

Duelling (single combat) is a peculiar tradition to the Western culture which has a root to the antique periods. In spite of the fact that it is a tradition in which had been performed some Germanic tribes, duelling seriously changed in time. Considering the duelling-like practices that seen in the Antiquity, it is seen that that was a compensation to pay by the guilty. Besides, duelling-like practices of the Antiquity had adopted appalling violence much more than the Middle Ages did. In this respect, along with seeing in lots of countries through the centuries, it has found its institutionalism in Europe. The essences of this institutionalism is owed to knighthood as a tradition that emerged in the Middle Ages. Knighthood was adopted gradually and became an institution, instead of being a tradition. And also the customs of this institution could have a place in the society easily. However, neither knighthood as an institution and nor its customs did not contain the layer of people. For, this institution was addressing to the upper part of the society; it was containing the noble people, some warriors and their successors. On the other hand, duel-like encounters and combats seen in the Eastern countries as well. In the Ottoman documents, there are certain impressive informations about duels both among non-muslims and Turks or between a non-muslim and a Turk. In this sense, here, a general and theoretical framework that attached to the duelling tradition in some Western countries will be drawn; some duelling

encounters taken place in the Ottoman country shall be examined by the witness of archive documents.

Key Words: *Duelling, Armed Fight, Singular Combat, Ottoman Empire, Western Culture.*

Öz

Düello, kökeni antik dönemlere dek dayanan, Batı kültürüne has bir gelenektir. Her ne kadar kaba haliyle bazı ilkçağ Germen kabilelerinde uygulanan bir âdet olsa da, düello zaman içerisinde ciddi değişikliklere uğramıştır. İlkçağlarda görülen düello benzeri uygulamalara bakıldığında, bunların daha çok bir suçludan beklenen tazmin şeklinde belirlediği görülür. Ayrıca Ortaçağlar düellosu da şiddet içermekle beraber, İlkçağlar'ın düello benzeri uygulamaları dehşet verici şiddet uygulamalarını çok daha fazla oranda benimsemişti. Bu anlamda, düello yüzyıllar boyunca pek çok ülkede görülmekle birlikte asıl kurumsallığını Avrupa'da bulmuştur denilebilir. Bu kurumsallığın temellerini ise Ortaçağ Avrupa'sında beliren bir gelenek olarak şövalyeliğe borçludur. Şövalyelik, zaman içerisinde gittikçe benimsenerek bir gelenek olmaktan çıkmış ve Ortaçağ'a özgü bir kurum halini almıştır. Bu kurumun gelenekleri de, toplumda kendine kolayca bir yer bulmuştur. Fakat şövalyelik kurumunun ve buna bağlı geleneklerin halk tabakasını pek kapsamadığı görülür. Zira bu kurum, toplumsal yapının üstte yer alan kısma hitap etmekte; daha ziyade soyluları ve savaşçı özellikler gösteren orta tabaka ile bunların haleflerini kapsamaktaydı. Öte yandan, Doğulu ülkelerde de düello benzeri karşılaşma ve çarpışmalar görülmüştür. Osmanlı belgelerinde de, gerek gayrimüslimlerin ve gerekse Türklerin kendi aralarında ya da bir gayrimüslim ile bir Türk'ün arasında vuku bulan düellolara ilişkin çarpıcı bilgiler yer almaktadır. Bu bağlamda, burada ilk olarak Batı ülkelerindeki düello geleneğine ilişkin genel ve kuramsal bir çerçeve oluşturulacak; daha sonra ise Osmanlı ülkesinde gerçekleşen düello karşılaşmaları arşiv belgelerinin tanıklığıyla incelenecektir.

Anahtar Kelimeler: Düello, Silahlı Çarpışma, Bireysel Çatışma, Osmanlı Devleti, Batı Kültürü.

GİRİŞ

Tarih, şüphesiz birbirlerini saygıdeğer ordularının huzurunda düelloya davet eden bazı savaşçıların kişisel çatışmalarını ve ayrıca ülkelerinin ulusal karakterine ait onuru korumak için dövüşen çeşitli gruplardan seçkin bazı kimseleri kaydetmiştir. Bu sebeple, Achilles'in Hector'la, Turnus'un da Eneas ile dövüştüğünü ve Eteokles'in, silahlı yedi yoldaşıyla birlikte eşit sayıda takipçisi olan kardeşi Polynices'i yendiğini

biliyoruz.¹ Bu anlamda, savaşçılık ruhunu göstermek, intikam, servet, onur ya da savaşımlardan önce gerçekleştirilmesi lazım gelen göreneklere uymak gibi çok sayıda farklı giysiye bürünse de, düello geleneği hemen her zaman var olmuştur.

Düellonun, neredeyse karanlık çağlardan beri, Kuzey'in barbar kavimlerinde başvurulan ve zaman içerisinde evrimleşen bir yargı kurumu niteliğinde olduğu görülür. Nitekim yaygın tabir ile "intikam tatlıdır" ve yabancılar da intikam almayı yalnızca kendilerine ait bir hak değil bir ödev olarak da görürlerdi. Bu bağlamda, biz nasıl ki modern toplumda mahkeme kurarak meselelerimizi bu makamlarda düzenlemeye çalışıyorsak, atalarımızın hayatlarındaki en büyük uğraşları da meseleleri daha çok kılıç gücüyle halletmekti.²

Dünya uluslarında gözlemlenen savaşçılık ruhu, askerlerinin daha iyi eğitilmeleri ve savaşmaları için kralların düzenledikleri turnuvalara dayanmaktadır. Bu tür turnuvalarda hayati tehlike en aza indirgeniyordu. Ancak bu eğitim sayesinde şövalyeler savaşlarda daha etkili bir savaş gücü gösteriyorlar, daha fazla kan döküyorlardı.³ Düello, tarihçiler tarafından genellikle şövalyelikle ilişkilendirilir ve ortaya çıkışı da ondan az sonradır. Şövalyeliğin onuncu yüzyılda İspanya, İngiltere ve Fransa'da ortaya çıktığı göz önünde bulundurulduğunda, şövalyelerin ister gösteri ya da eğitim amaçlı isterse herhangi bir düşmanlık sebebiyle bir düelloya girişmeleri, dokuzuncu yüzyıl sonuyla onuncu yüzyılın ilk çeyreğinde başlamış olmalıdır. Bu iddiayı kanıtlar nitelikte bir bilgi, şu ana kadar saptanabilen en eski düellonun yerine ve tarihine ilişkin verileri bize sunmaktadır. Sözü edilen olay, Strasbourg yakınlarında 858 yılında *Kel Charles* ve kardeşi *Almanyalı Louis* arasındaki ihtilaf sebebiyle gerçekleşmiştir.⁴ İki kardeşin kıyasıya çarpıştığı bu düellonun sonucunda *Kel Charles*, kardeşi tarafından öldürüldü.⁵ Ancak konumuz bakımından mühim olan, düellonun sonucundan çok kendisidir. Bu bağlamda, aşağıda düellonun tarihçesine, kaidelerine, ülkeden ülkeye ve devirden devire değişen biçimine ilişkin kısa bir çerçeve oluşturacak ve Batı kültüründeki düello geleneği ile Osmanlı toplumunda görülen düellolar, konuya ilişkin belgeler de göz önünde bulundurulurken irdelenecektir.

¹J. G. Millingen, *The History of Duelling: Including Narratives of the Most Remarkable Personal Encounters That Have Taken Place From The Earliest Period To The Present Time* (vol:1). London: Richard Bentley, 1841, ss. 9.

²"Historical Sketch of Duelling" *The Advocate of Peace*, cilt: 2, no: 6, 1838, ss. 3.

³Charles Mills, *The History of Chivalry or Knighthood and Its Times*. Philadelphia: Lea and Blanchard, 1844, ss. 88.

⁴Robert Baldick, *The Duel: A History of Duelling*. London: The Hamlyn Publishing, 1970, ss. 22.

⁵Marc Bloch, *Feudal Society The Growth of Ties of Dependence* (volume: I) (çev: L. E. Manyon). London&New York: Routledge&Kegan Paul Ltd., 2004, ss. 27.

1. Düellonun Serüveni ya da *Jugement de Dieu*

Düello kavramının etimolojik tahlili yapıldığında, kavramın Latince *duellum*dan geldiği ve daha sonradan İtalyancaya aktarılarak yayıldığı anlaşılmaktadır. Düellonun, Latince’de aynı anlama gelen *bellum* (savaş) kelimesi yerine de kullanıldığı düşünülünce, bizim buradaki tetkik konumuz olan modern anlamda düelloyla tam olarak örtüşmese de tarih bakımından çok daha eski dönemlere kadar izi sürülebileceği ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda, bilinen yazılı en eski metin Plazidus’un *Lûgat’* (Glossary)idir. Plazidus, *Lûgat’*inin düello maddesinde şu ifadeleri kullanmaktaydı: “*Duellum enim dicitur quasi duorum*”.⁶ 1790 yılında W. Creech adına basılan *Reflections on Duelling* adlı eserde de, yazar⁷ düelloyu şöylece tanımlıyordu:

“Kanaatime göre bir düello, hayatlarını tehlikeye atan iki kişi arasında vuku bulan bir dövüştür. Bu dövüş, herhangi bir yetkili otoritenin müsaadesi alınmadan, taraflardan birinin kendisine ya da değer verdiği bir kimseye hakaret edildiği iddiasıyla diğerine meydan okumasının sonucunda gerçekleşen ve bu hakareti temizlemek adına düzenlenen bir dövüştür”.^{8/9}

⁶Frederick R. Bryson, *The Sixteenth-Century Italian Duel A Study in Renaissance Social History*. Illionis: The University of Chicago Press, 1938, ss. XI.

⁷W. Creech adına basılan bu eserde yazarın künyesi olmamakla birlikte, Creech’in düelloya ilişkin görüşlerini yazıya aktararak kitap haline getirmiş olması kitaptaki anlatım tarzı da göz önünde bulundurulunca muhtemel görünüyor.

⁸*Reflections on Duelling and on the Most Effectual Means For Preventing It*. Edinburgh: Grant and Moir (W. Creech için özel basım), 1790, ss. 4.

⁹Düello geleneğine ilişkin olarak, bilhassa koyu Katoliklerden ve hükümet taraftarı kişilerden birçok eleştiri de gelmiştir. Örneğin William Scott, *The Duellist A Bravo to God and A Coward to Man* adıyla düzenlediği eserinde düello hakkında şu açıklamalarda bulunuyordu: “Düello, belki de bir zaman için işleriyle ya da eğlenceyle meşgul olarak sükunet hissi içinde hayatını sürdürebilir ve şayet bir intikam ya da gizli bir metres için dövüştüyse, aptal, düşüncesiz arkadaşları tarafından alkışlandığı ve hayranlık topladığı bir güne merhaba diyebilir. Ancak tüm eğlencelerinin ortasında, vicdanı onun kulağına şöyle fısıldayacaktır: ‘Bayım, unutmayınız ki siz bir insanı öldürdünüz ve dahası onun ruhunu mahvettiniz. Tanrı’nın suretinden yarattığı doğal bir canlıyı ve Mesih’in kanını, gülünç bir hırsla ya da havadan bile hafif ve saçma bir merasim merakına kurban ettiniz. Bu yüzden, bir kardeşiniz şu anda karanlıklar ve sefaletler içinde ferahlama ya da iyileşme ihtimali olmaksızın yatıyor. Tutkularınızın, öfkenizin ve ani intikam hissinizin bir anlık tatmini için ebedî bir kayıp”. William Scott, *The Duellist A Bravo to God and A Coward to Man and Therefore, Impossible to Be A Man of Honour*. 1774, ss. 20-21. Bir diğer yazar ise düellonun anlamsızlığına ve etkisizliğine vurgu yapıyor; bu konuda hükümeti önlem almaya, onur davalarının görüleceği Onur Mahkemeleri kurmaya çağırıyordu. Bkz. Titus, *A Plan to Abolish Duelling*. London: Saunders and Otley, 1844, özellikle ss. 20 ve devamı. Yine bir başka yazar da, düellonun kökenlerini, insanoğlunun tüm uygarlığına rağmen onun vahşiliğinde, barbarlığında ve içinde her zaman taşıdığı hayvanî yaratılışında buluyordu. Bkz. James Sega, *An Essay On The Practice of Duelling As It Exists in Modern Society*, Philadelphia, 1830, ss. 6. Düelloyu hayvanî bir eylem derecesine indirenler de olmuştur. Örneğin Dwight, düellonun cesaret gösteren bir eylem olmadığıyla ilgili olarak şu ifadeleri kullanıyordu: “Düello cesur bir erkektir. Soyguncu, hırsız, korsan ve adını soylu suikastlerden alan *bravo* da. Hatta bir *bulldog* bile cesurdur. Cesaret bir erkek için yalnızca âdil, yararlı ve mantıklı bir amaca hizmet ettiğinde ya da bu amaca ulaşıldığında şerefli bir şeydir. Diğer tüm durumlarda, cesaret yalnızca kaba bir aygıttan ibarettir. Bir insan bir hayvanla böylesi bir yarışa girmek isteyebilir mi?”. Timothy Dwight, *The Folly Guilt and Mischiefs of Duelling A*

Bluett ise, düellonun tanımının yapılmasında işe yarayacak özelliklerini şöylece belirtmekteydi:

“İlk olarak, düelloocular kendilerini üstün bir kanun olan “onur kanunu”nun altında görürler. İkincisi bu kanun sadece erkeklerin kullanımına göre adapte edilmiştir, üçüncüsü bu kanun, yürürlükteki kanun hükümlerinden gerekli sonuç elde edilemediği zaman bir centilmenin kendi onurunu

temizlemesine yarar, dördüncüsü bu kanun zayıfı güçlüye karşı korur, beşincisi bu kanun en yüksek onur ilkelerine dayanır”.¹⁰

Düello, insanlık tarihinin çok eski dönemlerine dek uzanmakla birlikte ilk düelloya ilişkin kesin veriler, savaşlar esnasında tarafların en iyi askerlerinden birer tanesini öne sürdüğü ya da bir kimsenin suçlu olup olmadığının¹¹ bireysel bir çarpışmayla belirlendiği onuncu ve on birinci yüzyılları işaret etmektedir. Bu düellolar, zırhlı şövalyelerce at üzerinde ya da yaya olarak, birtakım kurallar çerçevesinde gerçekleştirilirdi. Ancak bu dövüşlerin en temel özelliği bir tür “kazanan hepsini alır” kuralına dayanıyor olmalarıydı.¹²

Şövalyelik de vatandaşların kendi aralarında oluşturdukları dini topluluklar ya da kardeşlik örgütlerine benzer bir biçimde, lordların¹³ kendi aralarında

Sermon Preached in The College Chapel at New Haven On The Sabbath Preceding The Annual Commencement. Dartford: Hudson and Goodwin, 1805, ss. 11.

¹⁰J. C. Bluett, *Duelling and The Laws of Honour Examined and Condemned Upon Principles of Common Sense and Revealed Truth* (second edition). R. B. Seeley and W. Burnside, 1836, ss. 7.

¹¹Suçluyu belirlemek amacıyla yargıç önünde gerçekleştirilen bu tür düellolar İngilizce literatürde judicial duel olarak adlandırılmaktadır. Biz bu tür düellolar için yargısal düello kavramını kullanmayı tercih ettik.

¹²E. B. Mann, “Hamilton-Burr Duel: Was Secret Trigger Known?” *Field&Stream*, Ocak 1979, cilt: 83, no: 9, ss. 99.

¹³Yüksek dereceden bir senyörün en temel vazifesi, sorumlu olduğu topraklarda adaleti tesis etmek ve bunun devamlılığını sağlamaktı. Bu sebeple, Tanrı’nın onu özellikle seçtiği ve binlerce serfin ve daha alt tabakadan olan soyluların ona itaat etmesi gerektiği düşünülürdü. Gerçekten de, iyi bir baronun bir yandan himayesindekilere ilişkin tüm konuları işitmesi, bu hususlara ilişkin kararlar vermesi gerekirken; diğer yandan da kalkanını kuşanıp masumu kötülere karşı koruması, adaleti savunması, küçük çocukları, yetimleri ve dulları gözetmesi gerekiyordu. Ayrıca soyguncuları, eşkıyaları, hırsızları ve şerirleri de sürekli takip altında tutmalıydı. Zira “lord” adı bir barış ve güvenlik hissi yaratıyordu. İyi bir lord savaşı, kavga ve dövüşleri sonlandırmalı; bu durumda olan insanları barıştırmalıydı. Yönettiği topraklar, ancak bu sayılanları gerçekleştirebilecek nitelikte iyi, güçlü ve barışsever bir lordun yönetimi altında güven içinde olabilirdi. William Stearns Davis, *Life*

oluşturdukları askeri bir kurumdu. Bu kurum, doğuşunu Charlemagne hanedanının düşüşü üzerine Avrupa'nın her tarafına yayılan anarşi ve otorite boşluğuna borçluydu. Zira bu olayın üzerine, dukler, kontlar, vikontlar, vidamlar ve kastelyanlar kendi topraklarına hüküm süren ve devamlı olarak kendi aralarında çarpışan birer küçük devletçik haline geldiler.¹⁴ İşte şövalyelerin savaşa hazırlık amacıyla yaptıkları sporlardan olan bu turnuvalar hem yargısal düellonun ve hem de onur düellolarının kökenini oluşturmaktaydılar. Avrupa'ya Germen kavimlerinin getirdiği turnuva, tam anlamıyla bir savaş provası niteliğindedir. Bu turnuvalarda, iki grup şövalye karşı karşıya gelir ve gruplardan biri yenilinceye kadar çarpışırlardı. Öte yandan, cirit dövüşü ise turnuva gününde alana erken gelen şövalyelerin kendi aralarında teke tek olarak yaptıkları turnuva öncesi antrenman karşılaşması niteliğindedir.¹⁵

Şövalyeler tarafından gerçekleştirilen düellolarda şampiyonlar belli olmazdı. Zira onur meselesi, olaya karşıt grupların müdahalesini de gerektirebiliyordu. Bu sebeple de sonuç sürpriz olabiliyordu. Ancak yargısal düellolarda karşıt tarafların birer aday olması imkânı vardı. Çünkü bu tür düellolar, Tanrı'nın da meseleye dâhil edildiği ve Tanrı adına gerçekleştirilen eylemlerdi. Bu tür düellolarda, Tanrı mucizevî bir şekilde masum tarafa yardım ediyor ve bu yardım ya düelloocularunun kendisine ya da vekiline malum oluyordu.¹⁶ Bir kimsenin suçlu olup olmadığını belirlemek üzere düzenlenen yargısal düellolarda, Tanrı'nın masum olan tarafı koruyup gözeteyeceğine ve düellonun, Tanrı'nın da inayetiyle bu masum kişinin kazanmasıyla sonuçlanacağına inanılırdı. Böylece salt suçlu olan taraf Tanrı tarafından, hatta bir bakıma Tanrı'nın eli olan kişi tarafından yargılanmakla kalmıyor; aynı zamanda suçunun cezasını da halk önünde çekmiş oluyordu.

Bu nedenle, yargısal düello uzun zaman boyunca *Jugement de Dieu* (Tanrı'nın Hükmü) olarak adlandırılmıştır.¹⁷ Örneğin yargısal düello yöntemi, İngiltere'ye Fatih William olarak da anılan ve 1066 yılında İngiltere'yi istila edip, Normandiya Fethini gerçekleştirerek İngiltere tahtını ele geçiren I. William tarafından getirilmişti. Ancak düellonun bir yargılama yöntemi olarak kurumsallaşmasından sonra, Tanrı'nın düello esnasında masum olan tarafı gözeteyeceği düşüncesi de yok olmuş ve düello bir intikam alma ya da ün kazanma aracı haline gelmiştir.^{18/19} Yargısal düello geleneği

On A Medieval Barony A Picture of A Typical Feudal Community in The Thirteenth Century. New York&London: Harper&Brothers Publishers, 1923, ss. 159.

¹⁴M. de Voltaire, *The Works of M. de Voltaire* (vol: 3) (çev: Tobias George Smollet ve Thomas Francklin). London, 1761, ss. 141.

¹⁵Sefa Şimşek, *Törelerin Aynasında Doğu İle Batı Kan Davası ve Düello Gelenekleri*. Bursa: Asa Kitabevi, 1998, ss. 72.

¹⁶Gilbert Stuart, *A View of Society In Europe In Its Progress From Rudeness to Refinement or Inquiries Concerning The History of Law, Government, and Manners*. Edinburgh: 1778, ss. 337.

¹⁷M. Fougereux de Campigneulles, *Histoire des Duels Anciens et Modernes* (tome: premier). Paris: Just Tessier, 1835, ss. 25.

¹⁸G. Long (ed), *The Penny Encyclopedia Society for the Diffusion of Useful Knowledge* (vol: IX). London: Charles Knight and CO., 1838, ss.186.

İngiltere’de uzun yüzyıllar boyunca uygulanmıştır. En sonunda genel hoşnutsuzluk ve çoğu zaman kural dışı ve düşmanca davranışlar sonucunda girişilen düelloların kaldırılması gerektiğine karar verilmiştir. 1819’da, 64’e 2 oyla İngiliz Parlamentosunca kabul edilen ve onaylanarak yasalaşan *Appeal of Murder Act* (Ölüm Temyizi Kanunu) ile bu yöntem ortadan kaldırılmıştır.²⁰

2) Modern Düellonun Doğuşu: Tarih, Kural ve Ölüm

Düellonun modern formu, On Altıncı ve On Yedinci yüzyıllarda büyük ölçüde İtalya’da ortaya çıkmış ve zamanla tüm Avrupa’ya yayılmış olan; onur meselelerini, meydan okumaları, bunlara verilen cevapları ve kanunlaşmış olan çarpışma prosedürlerini açıklayan bir tür doktrindir. Bizim bildiğimiz anlamıyla düello, kendine has bir aristokratik ya da aristokrat nitelikli gösterim tanımlanmış olan bir geç dönem Rönesans ürünüdür.²¹ Modern düellonun başat nedeni çoğunlukla onur meseleleri olarak görülse de, bu düelloların temelinde teknolojik birtakım gelişmelerin de etkisi olmuştur.

Gerçekten de, On Altıncı yüzyılın ortalarından itibaren bir İtalyan icadı olan ince ve hafif kılıçların Avrupa boyunca hızla yayılması, beraberinde bu taşınabilen yeni kılıçlarla bir ihtilaf anında hemen olayın meydana geldiği yerde düelloya girişebilme imkânını da getirmişti.²² Böylece özellikle bu tür kılıçların kullanımının Avrupa ülkelerinde iyice yaygınlaştığı on yedinci yüzyıldaki düellolar, eskilerine nispetle çok daha hızlı ve ölümcül olmaya başladı. Bu konudaki bir diğer aşama ise ateşli silahların düelloya dâhil edilmeye başlamasıdır. Ateşli silahların icadı ve hızla gelişen teknolojileri sayesinde düello esnasında kullanılan silah genellikle kılıç olmakla birlikte, at üzerinde gerçekleştirilen dövüşlerde *pistol* adı verilen ateşli silahların kullanıldığı da görülmeye başlanmıştır. Pistollerin kullanıldığı ilk düello

¹⁹Düellonun nasıl ve hangi kurallar çerçevesinde düzenlenebileceğine dair yürürlükte olan kurallar, hemen her kral döneminde değişmiş görünmektedir. Örneğin, I. Edward, kişisel savaşa karşı bir tavır takındı. Derebeylerinin birbirlerini öldürmelerini yasaklarken, yalnızca yaya olarak düzenlenecek yargısal düelloları veya kralın ya da atadığı memurların huzurunda düzenlenecek olan kişisel onura dair düelloları bu yasaktan hariç tutmuştu. Kendisine bağlı bir derebeyinin bir diğerine meydan okuması ve onu Fransa’da düzenlenecek olan bir düelloya davet etmesi üzerine Edward, bu meydan okumanın kabul edilmesini yasakladı. Büyük bir lordun, kendi onurunu temizlemek üzere bir düelloya girişmesi için 50 ile 500 arası şövalyeyi kendisine bağlayabilmiş olması gerekiyordu. Bu durumda, kendisini bir kasabalıdan daha farklı bir konuma getirmiş olacağından düelloya hak kazanabiliyordu. Mary Bateson, *Medieval England English Feudal Society From The Norman Conquest to The Middle of The Fourteenth Century*. New York: G. P. Putnam’s Sons, ss. 308-309.

²⁰George Neilson, *Trial by Combat*. New York: Macmillan&CO., 1891, ss. 330.

²¹David Quint “Duelling and Civility in Sixteenth Century Italy” *I Tatti Studies: Essays in the Renaissance*, vol: 7, 1997, ss. 231.

²²Robert A. Schneider, “Duel” *Europe 1450 to 1789 Encyclopedia of The Early Modern World* (vol: 2) (ed: Jonathan Dewald).USA: Thomson&Gale, 2004, ss. 180.

olayı, Londra'nın Tothill Fields bölgesinde Albay Thornhill ve Sir Cholmley Deering arasında gerçekleşmiştir. Buna karşın, ateşli silahların düellolarda yaygınlık kazanması 1760'lı yılların başlarında gerçekleşmiştir. Ateşli silah kullanımının yaygınlaşmasıyla, kılıçlar artık 1785'ten sonra neredeyse hiç kullanılmamaya başlanmıştır.²³

İtalya'da başlayan modern düello akımı, daha sonra neredeyse tüm Avrupa'ya yayılmıştır. Bilhassa Fransa ve İngiltere, daha geç dönemlerde ise Amerika'da gözlemlenen ve kayıt altına alınan birçok düello vakası gerçekleşmiştir. Düellonun sebepleri konusunda oldukça uzun bir liste sıralanabilecek olsa da, düelloya sebebiyet veren başlıca durumlar şöylece toparlanabilir:

1. Bir kimsenin şahsına karşı yapılan saldırı: Gizlice cana kast etmek, ateşkes esnasında ya da barıştan sonra birini öldürmek, bir kimsenin özellikle de kendisinden sonra mülkünü devralacak olan akrabasını öldürmek, bir kimsenin hayatına mal olacak gizli planlar yapmak. Bu son durumda, şayet erkek karısının kendisini öldürmeye yönelik plan yaptığını öne sürerse, kadının vekiliyle düello yapabiliyordu. Ancak aynı durum kadın için geçerli değildi.

2. Bir kimsenin malına yönelik saldırılar: Bu gruba satışta hile yapmak, birinin mülkünü kundaklamak girmektedir.

3. Bir kimsenin itibarına yönelik saldırılar: Örneğin bir erkeğe, karısının kendisini aldattığını öne sürerek "boynuzlu" gibi hitaplarda bulunmak, bir kadını zina ile ya da cadılıkla itham etmek ya da bir erkeğin eşinin metresi veya herhangi biri ile cinsel birliktelik yaşadığına yönelik suçlamalar. Ancak burada da kadının erkeği başka bir kadınla ilişki kurmak yönünde suçlaması mümkün değildi.

4. Hükümdara ya da ülkeye ihanet: Bu suç öylesine ciddiye alınıyordu ki, suçlanan kimsenin düellodan kaçınması mümkün değildi.²⁴

Kişisel savaşın, yani diğer bir deyişle modern düellonun kökleri, Ortaçağların mağrur feodal beylerinin buldukları toplumsal konumun getirdiği bir ayrıcalıkla ve bağımsızlıklarının bir göstergesi olarak birbirlerine karşı giriştikleri şiddetli çarpışmalarda bulunabilir. Herhangi bir sebepten ötürü gururu kırılan ve hiddetlenen hemen her baron, zırhlarını kuşanır ve vassallarından tazminat talep ederdi. Rakibi de, çoğu zaman kendisiyle aynı şartlar altında karşılaşırdı. Tarafların vassallığında bulunan gruplar da, tarafsız kalmak lüksüne sahip olmadıklarından kavgaya dâhil olmak zorunda kalırlardı.²⁵

Bu açıdan bakıldığında, modern düelloda, muhtemel suçluyu ya da kişinin masumluğunu ayırt etmek pek de söz konusu değildi. Asıl söz konusu olan, karşı tarafı tamamen tanımak ya da onu teslim almaktı. Hemen her zaman, bir yandan

²³Robert B. Shoemaker, "The Taming of The Duel: Masculinity, Honour and Rituel Violence in London, 1660-1800" *The Historical Journal*, cilt: 45, sayı: 3, 2002, ss. 528.

²⁴Bryson, *a.g.e.*, ss. XV.

²⁵"Historical Sketch of Duelling", *The Advocate of Peace*, cilt: 2, no: 6, Temmuz 1838, ss. 26.

saldırgan yani kabahatli kişi kendi suçunun affını dilerken, öte yandan hakarete uğrayan, yani onuru incinen masum kişi intikam isterdi.²⁶ Bu türden onur düelloları, Avrupa'dan İngiltere'ye getirilmiş ve yalnızca on altıncı yüzyıl sonlarında uygulanmıştır. Öte yandan, on beşinci ve on altıncı yüzyılların büyük bir bölümünde görülen öldürmeler, düellodan ziyade rakip partiler arasındaki çarpışmaların ya da gangsterler ve eşkıyalar arasındaki intikam davalarından kaynaklanmaktaydı.²⁷ Yargısal düelloda olduğu gibi, modern tarz düello geleneğinin İngiltere'ye tanıtılması, şiddeti belirli bir ölçüde kısıtlamış ve intikam gösterilerini bir düzene sokmuştur. Ancak yargısal düellonun aksine, modern düello geleneğinin temelini teşkil eden onur dövüşleri, yasal bakımdan her zaman cezalandırılmıştır. Bu yüzden de bu tür düellolar daha çok gizli ve özel usullerle düzenlenmek zorunda kalmıştır.^{28/29}

İlk başlarda, düellonun tarafları saygınlıkları üzerine yargıç huzurunda yemin etmekte ve bu sistem özellikle de Almanlar, Danimarkalılar ve Fransızların arasında oldukça saygı görmekteydi. Ancak bu sistemden muaf tutulanlar da vardı. Bunlar, kadınlar, hastalar, sakatlar, reşit olmayanlar ve altmış yaşın üzerindekiydiler. Ayrıca keşiş ve rahipler de yerlerine vuruşacak bir vekil bulmak zorundaydılar. Yenilen taraf şayet düello esnasında ölmedi ise cezası asılma, kafasının kesilmesi ya da kötürüm bırakılma biçiminde uygulanıyordu.³⁰

Düello bir anlamda Tanrısal bir yargılanma ve adalet dağılımı gibi de görülmekteydi. Bu sebeple, düellonun taraflarından inançlı kişiler olmaları beklenen bir özellikti. Örneğin Ortaçağ İtalya'sında gerçekleşen bir düello örneğinde, Peralta adlı bir kaptan, Aldana isimli bir hasmıyla ve onun yedeği olarak düelloda görev alan

²⁶ Alfred D'Almbert, *Physiologie du Duel*. Paris: Garnier Frères, 1853, ss. 2

²⁷ I. James'in saltanatı döneminde, 5 Aralık 1606 günü öfkeli iki avukat arasında kırılık alanda bir düello gerçekleşti. İki avukat, kılıçlarıyla birbirlerini yaralamış olarak yan yana yatar vaziyette bulundular. Nihayet bu iki kişi uzlaşmaya razı oldularsa da çok kan kaybetmişlerdi. Bu olaydan üç yıl evvel, Sir John Townsend (ki Cadiz kuşatması esnasında Essex'li Earl tarafından şövalye ilan edilmişti) Beechworth Baronu Sir Matthew Brown ile at üstünde gerçekleşen ve kılıçla silahın kullanıldığı bir düelloya girişti. İki dövüşçü de, bu boş ve şiddetli karşılaşmada ölümcül biçimde yaralandılar. Sir Matthew olay yerinde ölürken, Sir John Townsend de ondan kısa bir süre sonra rakibiyle aynı akıbeti paylaştı. Charles Dickens (ed.), *All The Year Round A Weekly Journal*, sayı: 1 (5 Aralık 1868'den 29 Mayıs 1869'a). London: Messrs. Chapman and Hall, 1869, ss. 43.

²⁸ Donna T. Andrew, "The Code of Honour and Its Critics: The Opposition to Duelling in England, 1700-1850" *Social History*, cilt: 5, no: 3, 1980, ss. 410.

²⁹ Gizlilik düellonun tarafları için hayli önemli olmalıdır ki düellolar genellikle şehrin dışında kalan ormanlık ve kırılık alanlarda düzenleniyordu. Örneğin, Leicester'de 29 Ekim 1698'de, bir meyhanede içen bazı memurlar arasında, alkolün de verdiği etkiyle bir tartışma çıktı. Daha sonra tartışma düelloya gidilmesi ile sonuçlandı. Ancak yönetimden çekinen memurlar, düello yeri olarak şehrin dışındaki Leicester kırsalını belirliyorlardı. Charles Dickens (ed.), *All The Year Round A Weekly Journal*, sayı: 7 (2 Aralık 1871'den 11 Mayıs 1872'ye). London: Messrs. Chapman and Hall, 1872, ss. 230.

³⁰ *The Art of Duelling by a Traveller*. London: Joseph Thomas&Finch Lane, 1836, ss. 13, yazarı yok.

Molart ile karşılaştığında Aldana ona kendisini yaralanmaktan korumak için herhangi bir muska ya da şans getirmesi için üzerine büyü yapılmış herhangi bir nesne taşıyıp taşımadığını soruyordu. Peralta'nın üzerinde bu türden hiçbir şey taşımadığını belirtmesi üzerine, Molart onunla inançsız bir sapkın olduğu konusunda alay etmeye başlıyordu.³¹

Fransa'da da düello geleneği, toplumda oldukça saygın ve köklü bir yere sahipti. Düellolar, diğer birçok sebeple birlikte, kimi zaman bir kadının onurunu temizlemek kimi zaman da sırf öldürme amaçlı düzenlenebiliyordu.

Örneğin Chelais ve Beguin adlı iki Fransız centilmeni arasında vuku bulan düelloda, meydan okuyan taraf olan Chelais dövüğe zırlı olarak gelmiş (zırhı giysilerinin altına gizlemiş)ti. Beguin'in kılıcı, saldırı esnasında kırılmış ve Chelais, Beguin'i bu biçimde oyuna getirerek öldürmesi yüzünden cezalandırılmıştı. Şüphesiz Chelais bu haince davranışından ve salt öldürmeye yönelik olan eğiliminden ötürü aldığı cezayı hak etmişti. Ayrıca diğer birçok düelloda da bu tür oyunlar oynanıyordu. Fakat eğer Chelais düşmanını adilce alt etseydi ceza almayacaktı.³²

Siyaset bilimi ve sosyolojisinin ünlü teorisyenlerinden Montesquieu da, *De l'Esprit des Lois* (Kanunların Ruhu) adlı eserinde Fransa'daki düello geleneği hakkında aydınlatıcı bilgiler vermektedir. Montesquieu, düelloyu insanlar tarafından uygulanan canavarca bir âdet olarak görmektedir. Onun verdiği bilgiye göre, ikiden fazla kişinin arasında düelloya meydan verecek bir ihtilaf çıkması durumunda, tarafların, kimin çarpışacağı konusunda aralarında bir uzlaşmaya varmaları gerekiyordu. Şayet aralarında uzlaşamazlarsa, içlerinden birisi, bir diğerini çarpışmak üzere görevlendiriyordu.³³ Yine Montesquieu, *Lettres Persanes* (Pers Mektupları)'de düelloya ilişkin şunları aktarmaktaydı:

“Özellikle Fransız aristokrasisi mensupları onur kaidelerinden başka hiçbir kanuna itaat etmez ve bu sınıfın üyeleri hayatlarını da buna göre düzenlerler. Anlaşmazlık durumlarında, sorunları çözen ve hemen her zaman başvurulmuş başat yöntem düellodur”.³⁴

³¹Baldesar Castiglione, *The Book of Courtier* (çev: Leonard Eckstein Opdycke). London: Duckworth&CO, 1902, ss. 152.

³²Richard Hey, *A Dissertation On Duelling*. Cambridge: Archdeacon Press, 1784, ss. 12.

³³Charles-Louis de Secondat Montesquieu, *De l'Esprit des Lois* (tome: troisieme). Paris: Garnier Publishing, 1777, ss. 328.

³⁴Charles-Louis Baron de Montesquieu, *Persian and Chinese Letters* (çev: John Davidson). Washington&London: M. Walter Dunne Publisher, 1901, ss. 174.

1815'te Bourbonlar'ın iş başına yeniden gelmeleri sırasında, Paris'te düşmanca karşılaşmaların yaşanmadığı neredeyse bir gün bile yoktu. Bu karşılaşmaların çoğu Napolyon ordusunda görevli subaylarla XVIII. Louis'nin şahsî korumaları arasında oluyordu. Ancak bunların yanı sıra başkent Paris'in İngiliz, Prusyalı, Rus ve Avusturyalı sabık görevlileri arasında da birçok düello vuku buluyordu.³⁵ Öte yandan, Fransız sosyal tarihine bakıldığında, düelloların eğlence amaçlı düzenlediğine dair bilgiler de göze çarpmaktadır. Elbette ki bu eğlenceler kralların adına ve onların izinleriyle tertip edilmekteydi. Fransa krallarından VI. Charles, VIII. Charles, II. Henry, I. François gibi bazı isimler, eğlence amaçlı düello gösterileri tertip eden Fransız yöneticilerine ilişkin ilk elden verilebilecek misallerdir. Bu düellolar, kralların izin ve emirleriyle ve onların huzurunda düzenlenir; böylelikle yasa dışı uygulamalar olarak görülmezlerdi.³⁶

Krallar düello gösterilerinden hoşlanmakla birlikte, kendi aralarında bazı düello teklifleri sundukları da iddia edilmektedir. Bu konudaki en tartışmalı olay, 1354 yılında Fransa ve İngiltere kralları arasında cereyan eden düello meselesidir. Fransızlara göre, Fransa Kralı John tarafından İngiltere Kralına bildirilen meydan okuma İngiliz Kralı Edward tarafından geri çevrilmiştir. Buna mukabil İngilizler de krallarının Fransa kralına meydan okuduğunu iddia etmektedirler. Bu konuda Fransız tarihçi Jean Froissart, doğal olarak Fransızların lehine bir tavır takınmakta ve John'un, Edward'a Mareşal d'Authain ve diğer bazı şövalyeler aracılığıyla meydan okuma mesajı yolladığını ve istediği gün, istediği şartlar altında onunla dövüşebileceğini ilettiğini belirtmektedir. Ancak Kral Edward bu teklifi reddetmiş ve İngiltere'ye dönmüştür. Bunun üzerine Kral John da Paris'e geri dönmüştür.^{37/38}

Almanya'da ve Amerika Birleşik Devletleri'nde de hatırı sayılır bir düello geleneği uzun zaman boyunca var olmuştur. Kadim dönemlerde Almanya'da³⁹

³⁵Charles Dickens (ed.), *All The Year Round A Weekly Journal*, sayı: 20 (13 Haziran'dan 28 Kasım 1868'e). London: Messrs. Chapman and Hall, 1868, ss. 469.

³⁶Jean Savaron, *Traité Contre les Duels*. Paris: Adrian Perier, 1610, ss. 51-52.

³⁷Thomas Johnes, *Sir John Froissart's Chronicles of England, France, Spain and the Adjoining Countries from the Latter Part of the Reign of Edward II to the Coronation of Henry IV* (3th edition/vol: I). London: Longman, Hurst, Rees and Orme, Paternoster-row and J. White, ss. Lxvii.

³⁸Yukarıdaki örneğin aksine Fransa'da kimi yöneticiler zamanında düelloya savaş açıldığını da görüyoruz. Örneğin, XIV. Louis'nin saltanatı döneminde 1689'da çıkarılan bir deklarasyonla düelloya savaş açılmış ve Fransız halkı da buna duyarlılık göstererek bu konuda epeyce başarı sağlamıştı. Ancak düellonun yasaklanmasından ve ölümle cezalandırılmasından sonra, düello gibi birebir gerçekleştirilen meydan çarpışmalarında ciddi bir düşüş yaşanırken bu defa da cinayet olaylarındaki artış göze çarpmıştı. *The Fourth Report of The Association for The Discouragement of Duelling with The Regulations and List of Members*. London: Wodderspoon Printer, 1850, ss. 5-6.

³⁹Mülkiyetten kaynaklanan eşitsizliklerin olmadığı bir toplum, kadim Germen kabilelerinin karakteristik bir özelliği ve aynı zamanda onların gurur, bağımsızlık ve cesaret kaynağıydı. Seçkinliğin temelleri salt kişisel yeteneklere dayanmaktaydı. Bir şefin oğullarının, basit bir savaşçıdan hiçbir farkı yoktu. Gilbert Stuart, *A View of Society in Europe in Its Progress from*

Witzbourg, Uspach ve Halle'den kentlerinden başka bir yerde bu geleneğe rastlanmazken on dokuzuncu yüzyılın ortalarına gelindiğinde bilhassa Göttingen şehri, üniversite öğrencileri arasında vuku bulan düellolarla ön plana çıkmıştı. Öyle ki, dönemin hükümeti gittikçe çoğalan düello uygulamalarını engellemek için 1816 yılında birtakım önlemler alma yoluna gitti.⁴⁰ Düello, ister onur meselelerinin halli için isterse diğer birtakım nedenlerle başvurulsun, uzunca bir müddet boyunca yürürlükte kalmıştır. İngiltere'de on dokuzuncu yüzyılın ilk yarısında, Amerika'da Sivil Savaş (*Civil War*)'la birlikte ortadan kaldırılırken Fransa ve Almanya'da ancak I. Dünya Savaşı'nın sonunda bu gelenek sonlandırılabilmiştir.^{41/42} Öte yandan, Amerika Birleşik Devletleri halkı bilhassa on sekizinci yüzyılın sonlarında düello geleneğine karşı ciddi bir tavır almış, bu eylemi hakir görmeye başlamıştır. Nitekim Presbiteryen Kilisesi'nin 1805 yılındaki genel kurultayında, düello şu ifadelerle kınanılmaktaydı:

"Fikir ittifakıyla belirtilebilir ki, düelloocular insan kalbinin kötücül yaradılışından ve yanlış bir onur telakkisinden kaynaklanan nefretlerini, gotik barbarlığın bir kalıntısı, had bilmezce Tanrı yerine başkaca bir yargıç arama cüreti, hiçbir ahlakî kuralla uyuşmadığı gibi Altıncı Emrin⁴³ açıkça çiğnenmesi ve ailelerin mutluluğunun yok edilmesi ve barışın direk olarak ihlali olarak alenen ilan etmektedirler. Ve Meclis'in çatısı altında bulunan tüm milletvekillerine, düello esnasında hayatını kaybeden bir kişinin cenaze törenine katılmamaları konusunda titiz davranmaları; kim tarafından önerilirse önerilsin düello tekliflerini kesinlikle kabul etmemeleri ya da buna alet olmamaları; Kilise'nin ayrıcalıklarını tanıyarak suçundan pişman olup ve tövbe edene dek bu olaylarla ilgili kimselerle temas kurmamaları salık verilir".⁴⁴

Rudeness to Refinement or Inquiries Concerning The History of Law Government and Manners. Edinburgh: 1778, ss. 3.

⁴⁰Lorenzo Sabine, *Notes on Duels and Duelling Alphabetically Arranged With A Preliminary Historical Essay.* Boston: Crosby Nichols and CO., 1859, ss. 13-14.

⁴¹Douglas W. Allen ve Clyde G. Reed, "The Duel of Honor: Screening For Unobservable Social Capital" *American Law and Economics Review*, 2006, cilt: 8, sayı: 1, ss. 3. Erişim adresi ve tarihi: <http://www.sfu.ca/~allen/duelingaler.pdf> - 21.11.2012.

⁴²Almanya'daki düello geleneğinde, onur, şeref ve kişisel hırslar daha ön planda görünmektedir. Buna ilişkin şu örneği aktarmak, bu noktanın anlaşılması bakımından yararlı olur: 1882 yılının Ağustos ayında, bir İngiliz Heidelberg'e seyahat eder. İyi bir otele yerleşen turist, akşam yemeği için bir Alman lokantasına gider. İngiliz turist lokantada yemeğini yerken, karşısındaki masada yemek yiyen genç bir adamın yemeği çatal, kaşık ve bıçak kullanarak yemektense keskin bir bıçakla yediğini görür ve şayet bıçakla yemeye devam ederse ağzını keseceğini söyler. Ancak genç Alman onu tersler ve hakaret ederek lokantadan çıkar. İngiliz turist, genç adamın lokantaya daha sonraki gelişinde Alman âdetlerinden haberi olmadığını öne sürerek özür dilemeye çalışsa da özrü kabul olunmaz. Genç Alman'ın eskrimde Heidelberg'in en başarılılarından birisi olduğunu öğrenen ve ayrıca kendisini ne pahasına olursa olsun öldüreceğini işiten İngiliz gezgin telaşlanır. Ancak yapacak pek bir şeyi olmadığını kabullenerek genç Alman'ın düello teklifini mecburen kabul eder. Ancak her ne kadar korksa da talih İngiliz'e güler ve düelloda önce o davranarak rakibini tek kurşunla öldürür. Ben C. Truman, *The Field of Honor: Being a Complete and Comprehensive History of Duelling in All Countries.* New York: Fords, Howard&Hulbert, 1884, ss. 60.

⁴³Allah'ın Sina Dağı'nda Hz. Musa'ya verdiği inanan 2 tablette yazılı olan ve Yahudi akidesinin temel kurallarını oluşturan On Emir'den altıncısı: "Öldürmeyeceksin!".

⁴⁴*Panoplist*, Temmuz 1805, cilt: I, ss. 76-77.

3) Osmanlıların Düelloya İlişkin Düşünceleri

Osmanlı toplumunda düello geleneğinin olup olmadığı tartışma götürür bir husustur. Gerçekten de, kayıt altına alınan düelloların hemen hepsi Osmanlı topraklarında ikamet eden gayrimüslimler arasında meydana gelmiştir. Bununla birlikte, ister Müslüman olsun ister gayrimüslim, nihayetinde bu düellolar Osmanlı topraklarında gerçekleşmiştir. Bu anlamda da düelloların tarafları Osmanlı düelloocuları olarak anılabilir. Kan davası her ne kadar çoğunlukla Müslüman kesim arasında ortaya çıksa ve düelloya kısmen benzetilebilse de, şüphesiz bu ikisi arasında ciddi birtakım farklar vardı. Bu sebeple, konuyla ilgili olarak ilk önce Osmanlı toplumunun ve aydınlarının yansıtıcısı vazifesini gören gazetelerde yer alan makalelere göz atmak yerinde olur. Bu konuya verebileceğimiz ilk örnek, Yanya Bidayet Mahkemesi Azasından Yako Sami'nin makalesidir. Sami, makalesinde düellonun şer'i kurallara aykırı olduğunu; insanın insanı öldürmesinin intihardan pek de farklı olmadığını şu sözlerle belirtiyordu:

"...Düello ahkâm-ı şer'iyye-i esâsiyemize dahi münâfidir. İnsanın vücudu bu toprağa, ruhu Cenâb-ı Hakk'a â'ididir. Ecel-i mev'ûd gelmeden vücudunu ifnâ' idemez. İdebileceği kabul idilse ahre katl ile emr idebilir. Böyle bir emr şer'an harâmdır. Vücudunu ifnâ' itmek -intihâr- düellonun yarısı gibidir. İntihârda, müntehirin hayatını ifnâ' vardır. Düelloda ise hem kendi hem de âhirin hayatını efnâ mevcuddur... Düello ile kasd idilen şey -bâzi mülâhazât-ı müteferriâ bertaraf idildiği halde- tarafeyn-i mütehâlefeynden birinin vücudunu izâle itmekdir. Kânun-u cezâ ahkâmınca bir şahsın mevcudiyetini izâle itmek- sûret-i izâlesine nazaran ya ta'ammüden veya min-i gayr-i ta'ammüden hatâ'en katl maddelerini teşkil ider".⁴⁵

Pasajda da görülebileceği üzere, Sami, insanın vücudunun memleketine ve ruhunun da Allah'a ait olduğunu belirtiyordu. Ona göre, insan düellonun *ifnâ'-i vücuddan* yani intihardan hiçbir farkı yoktu. Öte yandan, intiharda kişi sadece kendi hayatına kıyarken, düelloda kişi hem kendi hayatını hem de rakibinin hayatını mahvetmektedir. Zira taraflardan biri hayatını kaybederken, diğeri de hapsolünmekte; bu anlamda da hayatı mahvolmaktadır. Sami meseleye hukuk yönünden de değiniyor, düellonun taammüden adam öldürmek suçuna gireceğini belirtiyordu ki, bu da ağır bir cezayı gerektirmektedir.

Düelloya ilişkin bir diğer yazı da Milaslı İsmail Hakkı Bey tarafından kaleme alınış ve *Sebilürreşad'* da yayınlanmıştır. Hakkı Bey, yazısında düelloya namus kavramı açısından yaklaşmıştır:

⁴⁵Yanya Bidayet Mahkemesi Azasından Yako Sami, "Düello, Düellonun Tarihçesi - İctihadât-ı Mehâkim ve Düelloya Tatbik Edilebilen Mücazât - Mesuliyet-i Maliye - İştirak" *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası*, cilt: 2, sayı: 20-21. İstanbul: Hilal Matbaası, 1327, ss. 585.

“...düelloyu istilzâm iden hakâretler, haksız muameleler bir insanın ölmesini veya öldürülmesini mûcib olacak ahvâlden midir? Bu hakâretler, haksızlıklar ekseriya mübhem, mâhiyetsiz şeylerdir. Nâmus kan ister, dendiği çokdur. Acabâ bu hangi nâmusdur? Eğer efkâr-ı umûmiyeden düşman ise bunun ehemmiyeti büyük olmakla beraber eğer o, hakka mukârin değil ise asıl nâmusun ona ehemmiyet virmemek, kendi vücûdunu dinlemek olduğunu evvelce görmüş idik. İlm-i ahlâkca nâmus hiçbir fikrî nazar-ı itibâra almaksızın vazifeyi yapmaktır. O halde kelimenin tam ma'nâsıyla nâmusumu sağlam saklamak ancak bana âiddir; hiç kimse onu benden ne ref', ne tenkis, ne de tezyîd idemez. Yalnız ben kendi hatâlarımla onu tenkis, yâhud liyâkatlerimle tezyîd idebilirim. Eğer ben vazifelerimde kusur idersem düello benim hatâmı ta'mîr idemez; zâyi' olmuş nâmusumu bana iâde itmekten uzak olduğu gibi yapmış olduğum fenâliğe bir haksızlık daha ilâve itmiş olurum”.⁴⁶

İsmail Hakkı, düello meselesine namus bakımından yaklaşmayı seçmiştir. Ona göre, düelloyu gerektiren ihtilaflar mesnetsiz ve anlamsız sayılabilecek olaylardan ortaya çıkmaktadır. Namus meselesi haline getirilen uzlaşmazlıklar bir kenara bırakılmalı; insan, üstüne düşen vazifelerini öncelikli olarak yerine getirmelidir. Zira Hakkı, namusun esas anlamıyla insanın görev ve yükümlülüklerini layıkıyla yerine getirmesi olduğu kanaatinde. Bu bağlamda, namusunu korumak isteyen insanlar düello gibi saçma eylemlere başvurmaktansa üzerlerine düşen görevleri ifa etmelidirler.

Muharrir dergisinde çıkan ve yazarını bilmediğimiz *Düello-Mübâreze-i Münferide* başlıklı yazıda, düello ilkel bir yargılama usulü olarak görülüyordu:

“Biz düellonun aleyhindeyiz; çünkü sabâne bir tavrı insanlığa ve insâniyetin şu zamandaki hâline yakıştıramıyoruz... Düello mübâreze-i münferide dimekdir ki iki kişinin rızalarıyla uruşmaklığına ıtlak olunur. Âdet-i mezkûre Cermanya babalarının eski zamanlarda buldukları bedeviyet ve câhiliyet hâinden bakiye bir yâdgârdır. Çünkü evâ'ilde Avrupa akvâmı arasında icra-yı adâlet idecek her dürlü hâkim ve hükûmetin fıkâdânı sebebiyle iki kişi aralarında zuhûra gelen münâzaayı mukâtele ile hasm iderler idi. Sonraları mahkeme kalkalı hey'etler teşkil idildiği zaman dahi hakıyla haksızı ayırd etmek için mütehasmını ateşde kızdırılmış demir levhâlar üzerinde yürütmek veyâhud kaynar su ile dolu kazganlara atmak ve her kimi ateş yakmaz, sıcak su haşlamaz ise onun ma'sûmiyyetine ictihâd ve hükm eylemek gibi birçok muâmelât – beş altı asır mukaddemine gelinceye kadar – hâkimler huzûrunda icrâ idiliyor ve hatta bazı muhakemât-ı rabbâniye nâm-ı nâhicasıyla yâd olunuyordu”.⁴⁷

Yazar, düellonun aslında ilkel Germen kabilelerine has bir yargılama metodu olduğundan bahisle, bu kabilelerde düellodan başka suçlanan kişiyi kızgın demir

⁴⁶Milash İsmail Hakkı, “Düello (İlm-i Ahlâk ve Din Nazarında)” *Sebilürreşad*, cilt: 23, sayı: 586. İstanbul: Ebu'l-Ala Zeynülabidin, H.Eşref Edib, Mehmed Akif, 31 Kanunîsâni 1340, ss. 213.

⁴⁷“Düello - Mübareze-i Münferide” *Muharrir*, cilt: 1, sayı: 7. İstanbul: Ebuzyiya Tevfik, 1292, ss. 220.

üzerinde yürütmek ya da kaynar su dolu kazanlara atarak masumiyetine karar vermek gibi oldukça acımasız yollara da başvurulduğunu belirtiyordu. Böylelikle yazar, düelloyu eski Germen kabilelerine has ve ilkel dönemlerden kalma bir âdet olarak niteliyordu.

İsmail Süphi, *Servet-i Fünun*'da yayınlanan *Düello Hakkında* başlıklı yazısında düelloyu insanın sefil bir eseri ve bir cahiliye âdeti olarak vasıflandırmaktadır. Ona göre, düello ile namus ve onurun temizlenmeye çalışılması, insan onurunu tamir edeceği yerde ancak onu büsbütün mahvetmeye yarar:

“Düello, iki kişinin, aralarında mütehaddis bir niza’ ve tecâvüz neticesinde, ikmâl-i nâmus için bî'l-rıza bir silahla mübâreze-i muntazama ve mâinede bulunmalarıdır. Bu da ya eslihâ-i nâriye, ya eslihâ-i câriha iledir. Mesela biri, birinin herhangi bir hareket-i tahkiriyyesine mukâbil onu düelloya davet ider. Düelloyu diğeri kabul iderse her iki taraf ikişer şâhid tedârik iderler şâhidler düellonun ne gibi şerâ'it altında, hangi nev'i silahlarla icrâ idileceğini ta'yîn eylerler. Bu şerâ'it altında, ekseriya biri amelden sakat oluncaya kadar uruşurlar. İşte düello budur. Yani kanlı bir mücâdeledir. Şübhe yok ki, insâniyyetin hayât-ı sefîlesi eseridir; bir âdet-i câhiliyyedir; mâhiyetinde bir şime-i vahşet hiss olunur. Hissiyât-ı âliyye medeniye-i insâniyye düelloyu mücâz ve mübah gösteremez, çünkü düello gibi garib vâsıta ile ikmâl-i nâmus itmek istemek âyine-i nâmusu büsbütün kırmaktır”⁴⁸

Resimli Kitap'ta, *Düello Âdet-i Sakıması: Tenşayı, Mahiyeti* başlığıyla yayınlanan bir diğer yazıda da, düellonun insanı erdemli kılmayacağı ya da onun erdemli olduğunu ispat etmek için girişilecek bir yol olmadığı veya kendisine atfedilen bir suç, rezilliği temizlemek hususunda hiç de mantıklı bir eylem olmadığı şöylece vurgulanıyordu:

“Bir düello bir insanın sâhib-i fazilet olduğunu isbâta veya kendisine atf idilen rezâ'ili tayy ve imhâya nasıl delâlet idebilir? Bunu hangi nâmus hangi iz'ân tasdik ider?”⁴⁹

4) Osmanlı Düellocuları

Daha önce de belirtildiği üzere, düello Germen kavimlerine has bir yargılama yöntemi olmakla birlikte zaman içerisinde kendine özgü bir yer ve kurumsallık kazanarak Avrupa toplumlarına özgü bir tür hukuki mercii mahiyetini kazanmıştır. Tarih boyunca, Türk kavimlerinde düello benzeri uygulamalar neredeyse hiç

⁴⁸İsmail Süphi, “Düello Hakkında” *Servet-i Fünun*, cilt: 36: sayı: 932. İstanbul: Âlem Matbaası Ahmed İhsan ve Şürekâsı, 26 Mart 1325, ss. 347.

⁴⁹“Düello Âdet-i Sakıması: Tenşayı, Mahiyeti” *Resimli Kitap*, cilt: 3, sayı: 16, Kanunisâni 1325, ss. 340.

görülmemekle, daha çok günümüzde de varlığını devam ettiren kan davası şeklinde kan dökücü bir âdet olarak belirmiştir.

Diğer taraftan, Osmanlı İmparatorluğu'nun Batı ile eskisine nazaran daha yoğun olarak temasa geçmesi ertesinde, genelde Osmanlı topraklarında bulunan gayrimüslimlerin, özelden çok nadir de olsa Osmanlıların arasında da düellonun kısmi olarak yaygınlık kazandığı görülür. Yukarıda alıntıladığımız yazılar da bu iddiamızı doğrular niteliktedir. Zira düello Osmanlı ülkesinde görülmemiş olsaydı şüphesiz Servet-i Fünun, Muharrir, Sebilürreşad ve İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası gibi dönemin ciddi yayın organlarında bu konuya ilişkin haberler ve yazılar yer almadığı gibi, Osmanlı arşiv belgelerinde de konuya ilişkin kayıtları bulmak mümkün olmayacaktı.

Osmanlı'da düellonun her ne kadar daha ziyade gayrimüslimler arasında vuku bulduğunu belirtmiş olsak da, bu konudaki ilk örneğimiz iki Türk, dahası iki milletvekili arasında geçen düello olayına ilişkin olacaktır. Sırat-ı Müstakim'de, *Düello Meselesinin Taşradaki İn'ikâsı* başlığı altında yayınlanan makalede, İstanbul Milletvekili Hüseyin Cahit Bey ile Priştine Milletvekili Hasan Bey arasında gerçekleşen düello davetiyle alakalı eleştirel bir mektup sunulmuştur. Mektubun yazarı Selim Efendizâde Mustafa Naki (Taki)'dir⁵⁰. Naki, mektubunda şöyle demektedir:

“İstanbul me'busu Hüseyin Câhid Beyle Priştine me'busu Hasan Bey'in yekdiğerini düelloya dâvet itdikleri evrâk-ı havâdisde görülmüşdür. Müşâriileyhümânın kendü hayatlarını mâruz-u fenâ itmelerine müdahale olunamaması vârid-i hatr olabilir ve âle'l-husûs düelloyu icrâ için bu gibi âdât-ı seyyî'nin hamd olsun memnu' olduğu bilâd-ı Osmâniyye ve İslâmiyyemiz hâricine: Bulgaristan, Yunanistan gibi bu kabîl-i me'âyib-i medeniyyeden çekinmeyen memâlikden birisine çıkılacağı mücib-i teşkir ad didilebiliyor ise de biz hey'et-i ictimâiyyemiz miyanından âle'l-husûs me'busluk saffet-i mümtâzesini hâ'iz iki zâtın siyâsât-ı kadîme-i milliyyemizi tepeleyerek velev ki hâricde olsun bir sûret-i gayr-i meşrûada izâa-ı mevcûdiyyetlerinden müt'âter olmaz değiliz. Mâ'mafiye-i asl-ı şâyan-ı te'essüf bazı cihetler var ki enzâr-ı evvelî ebsâra bunları arz itmek isterim o da evvelen Hüseyin Câhid ve Hasan Beylerden her birini ellişer bin Osmanlunun intihâb

⁵⁰Mustafa Takî Efendi 1873 (Rumi 1289) yılında Sivas'ta doğdu. Annesi Saniye Hanım, babası Mehmet Selim Efendi'dir. Bu yüzden Mustafa Takî Efendi'ye Selim Efendizâde de denilmiştir. İlk ve orta tahsilini Sivas iptidai Mektebi ve Rüştiyesi'nde, yüksek tahsilini de Medresede tamamladı. Arapça ve Farsçayı çok iyi bilen Mustafa Takî Efendinin, her ne kadar Kelâm ilminde ihtisas sahibi olduğu söyleniyor ise de, makalelerinden ve Meclis kürsüsünde yaptığı konuşmalarından Fıkıh ilminde daha otorite olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca Ferâiz, Tefsir, Hadis ve Siyer alanlarında da vukufiyeti vardır. Müderris ve Dersiâm olup Sultanide muallimlik, Medresede fıkıh ve tefsir hocalığı, mahkeme azalığı, “Sırat-ı Müstakîm” ve “Sebilürreşâd” dergilerinde muharrirlik yapmıştır. Dönemin söz konusu en önemli dergilerinde, toplumun çeşitli kesimlerine yönelik uyarıcı ve yönlendirici makaleleri yayımlanmıştır. Bkz. Cemal Ağırman, “Mustafa Takî Efendi ‘Kırk Hadis’ yahut ‘İlm-i Hâli Siyâsî ve İctimâî’ Adlı Eseri ve Bazı Hadislere Getirdiği Yorumlar” C.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt: IX, sayı: 2, Aralık 2005, ss. 62-63.

eylemeleri böyle mücâdalât-ı âdiyye ve şahsiyye ile kendü varlıklarını ebediyyen hiç itmek için mü yoksa mâ'bel-intihâb oldukları umûr-u muazzama-i milletle meşgûl olmaları için mü idi? Burasını sağ kalurlarsa kendülerinden, nefislerini fedâ itdikleri âdet-i kerîhe yolunda ve ölür giderlerse müntehiblerinden sorarız. Sâniyyen intihâr itmesi melhûz olan bir şahsın kab'l-el-

intihâr taht-ı tarassud ve murâkabe de bulundurulması zâbıta, mülkiye ve bâd'el-intihâb sebab-i intihârının tahkikiyle müsebbibleri hakkında mücâzât-ı kânuniyye icrâsı kuvve-i adliye vezâifinden olduğu ve bu vazifeler memâlik-i Osmâniyyenin her tarafında her gün ifâ olunagelmekte bulunduğu halde intihârdan neticeten farkı olmayan ve hatta bunu alenî yaptığı için ahlâk-ı umumiyeye daha ziyâde sû'î te'siri bulunan düello kaziyyesinde icrâ-yı tâkibât olunmaması mücerred isminin (düello) gibi bir lafz-ı ecnebî olmasından mı veya memâlik-i ecnebiyyeden bazılarında memnu' olmamasından mı nâşidir. Böyle ise akvâm-ı medeniyye ve vahşiyye arasında mübâh görülmeyen daha birçok e'âl ve itiyâdât-ı muzırta vardır ki memâlik-i Osmâniyyede şediden memnu'iyet ve mücâzât-ı kânuniyyeye tâbidir. Sâlisen işbu 'düello' mukâvele-i nâmeşrûuna yine me'busan girememezden Siroz ve Amasya ve Sinob me'busları Midhat ve Devriş ve Rızâ Nur Beylerin ve İsmâil Hakkı Paşa'nın şâhid olmaları da hemen bunu bi'l-fiil yapacak olanların hareketi kadar mücib-i hayretidir...".⁵¹

Yazar, halk tarafından halka hizmet amacıyla seçilen iki milletvekilinin halk için çalışmak yerine birbirlerine karşı böyle düşmanca tavırlar takınarak düello gibi insanlığa yakışmayacak bir uygulamaya gitmek istemelerini eleştirmektedir. Ayrıca yazar, düelloya şahit olarak tayin edilen kimselerin de yine üç milletvekili olduğunu; dördüncü şahidin ise bir Osmanlı paşası olmasını hayretle karşılamaktadır.

Türklerin arasında gerçekleşen bir başka düello örneği de, 1325 (1909)'te meydana gelmiştir. Bir davanın sonuca bağlanması için vekil olarak tayin edilen tarafların arasında, sadece bir üslup sebebiyle çıkan ağız tartışması sonucu, taraflardan biri diğerini düelloya davet etmiştir. Düello, şer'i hükümlere aykırı olduğunun beyan edilmesi sonucu gerçekleşmemiştir. Ancak bu örnek, Osmanlı İmparatorluğu'nda saygın yerlere sahip olan kişiler arasında vuku bulması

⁵¹Mustafa Nakî [Takî], "Düello Meselesinin Taşradaki İn'ikâsı" *Sırat-ı Müstakim*, cilt: 6, sayı: 145, 5 Haziran 1327, ss. 236-237.

bakımından ilgi çekicidir. Zira Avrupa'daki örneklerinde de görüldüğü üzere, düello daha çok aristokrat ve burjuva kesimleri arasında yaygın bir onur aklama aracıydı. Bu düelloya ilişkin haber ise, İbrahim İhsan Bey tarafından *İstişare* dergisinde yayınlanmıştır:

“Kemâleddin Paşa'nın Naîme Sultan aleyhine ikâme eylediği hizâne davasının sulhen tesviyesi için taraf-ı şâhânedan karnâden Ali Gâlib vekil ta'yin buyurulduğu gibi Kemâleddin Paşa da Abdülrahman Âdil Bey'i vekil ta'yin eyler. Bunların müzâkerâtında sadr'el-hak ve sâbık dahi hazır buldukları esnâda Âdil Bey Sadrâzam Paşa'ya (eğer işi sizinle müzâkere idecek isek evvelki gibi olmayub bozulmuş mâbeynciler işe karışmasun) dediğinden Gâlib Bey bunu kendüsüne tahkir add iderek Âdil Bey'i düelloya dâvet itmiş ve sözde düelloyu kabul itdiği halde her nedense Âdil Bey işi matbuâta düşürerek bu bâbdaki muhâberânı gazete sütunlarına geçirmiştir”.⁵²

Konuya ilişkin bir başka örnek, Fransız Hastanesi cerrahlarından Sivastopoli Bey'in Mabeyn-i Hümayun Müşavir Tabibi Dikran Peştemalcıyan Paşa'yla olan ihtilaflarının sonucunda, Sivastopoli'nin Dikran Paşayı düelloya davet etmesidir.⁵³ Davetten sonra, Sivastopoli hakkında kamu suçu işlemek sebebiyle suç duyurusunda bulunulmuş ve yakalanması emredilmiştir.⁵⁴ Yakalanan Sivastopoli hakkında, olaydan iki gün sonra kamu davası açılmıştır.⁵⁵ Ancak daha sonra Dikran Paşa ile kendisini düelloya davet eden Sivastopoli arasındaki anlaşmazlık sona erdiğinden, Beyoğlu Mahkemesi'nce verilen hüküm ertelenmiş ve durum Adliye Nezareti'ne bildirilmiştir.⁵⁶ Yine bir başka örnekte de, İtalya Sefareti Tercümanı Karaçiyano ile Vitalis Paşa, bir köpek ölümü sebebiyle birbirlerine meydan okuyorlar ve düelloya gitmeye karar veriyorlardı.⁵⁷ Yine arşiv belgelerinde yer alan tarihsiz bir belgeden, İzzet Paşa'nın Mösyö Mavrokordato adlı gayrimüslim şahsı düelloya davet ettiğini öğreniyoruz.⁵⁸

Yukarıdaki örneklerin, spesifik bir vasfa sahip olduğunu ve Osmanlı ülkesinde görülen düello olaylarının, daha ziyade yabancı uyruklu gayrimüslimler arasında görüldüğünü daha evvel de belirtmiştik. Bu durumun, halk arasında hoşnutsuzluk yaratması ve hükümetçe de hoş karşılanmayarak Osmanlı toprakları dâhilinde yasaklandığı bilinmektedir. Ancak bu türden olayların devamlılık arz etmesi üzerine, gayrimüslimler arasında gerçekleşen düello olaylarıyla ilgilenmek üzere *Meclis-i Vâlâ-yı Ahkâm-ı Adliyye* görevlendirilmiştir. Buna göre, artık

⁵²İbrahim İhsan, “İcmal-i Dâhili (Meclis-i Mebusan'da: Ecnebi Gazetelerine Dair Müzakerat - Musevi Vatandaşlarımız - Bu Haftaki Düello Davetleri - Debre Vaka'sı - Aydın Valisi Ferit Paşa)” *İstişare*, cilt: 2, sayı: 27, 19 Mart 1325, ss. 90-91.

⁵³B.O.A., Y..PRK.DH., Dosya no: 3, Gömlek no: 45, Tarih: 26 Muharrem 1307.

⁵⁴B.O.A., DH.MKT., Dosya no: 1660, Gömlek no: 1, Tarih: 26 Muharrem 1307.

⁵⁵B.O.A., DH.MKT., Dosya no: 1676, Gömlek no: 33, Tarih: 28 Muharrem 1307.

⁵⁶B.O.A., DH.MKT., Dosya no: 1687, Gömlek no: 48, Tarih: 13 Cemâziyelahir 1307.

⁵⁷B.O.A., Y..PRK.ŞH., Dosya no: 2, Gömlek no: 54, Tarih: 23 Zilhicce 1303.

⁵⁸B.O.A., Y..PRK.AZJ., Dosya no: 55, Gömlek no: 100, Tarihsiz.

gayrimüslimler arasında vuku bulan düellolara ilişkin davalar bu kurumda görülecek ve karara bağlanacaktı.⁵⁹

Sonuç

Ortaçağ, Roma'nın ihtişamı ve Avrupa'da Rönesans'ın yükselişe geçtiği zaman dilimlerinin arasında kalan süreye işaret eder. Bu dönem, ayrıca krallar, papalar, piskoposlar ve lordlar arasında gerçekleşen uzun bir çatışmayı da ifade eder. Bu süreçte, temel olarak krallar ve piskoposlar zayıf papalar istemekteyken, papalar ve şövalyeler de zayıf krallar istiyorlardı. Bu duruma dinî ve etnik çatışmalar, bölgesel ihtilaflar, kültürel çarpışmalar, istilalar, veba salgınları, şaibeli başarılar ve çeşitli düşmanlıklar da eklendiğinde, tüm bunların sürekli bir güvensizlik ve çatışma hali yarattığını ve tekinsiz bir çevrenin ortaya çıktığını tahmin etmek zor olmaz. Bu bağlamda bakıldığında, Ortaçağ toplumlarının birçoğunun savaşı bir yaşam biçimi olarak algıladığını görürüz.⁶⁰ Onur hukukuna ait kurallar ise, tesis edildikleri dönemin insanları tarafından biçimlendirilen ve bu insanların diğerleriyle olan husumetlerini çözümlenmekten başka hiçbir amaca hizmet etmeyen birtakım kaideler bütünüydüler.⁶¹

Bu kuralların eskil çağlar için de kısmen geçerli olduğu iddia edilebilse de, onur kuralları çerçevesinde şekillenen ve köken olarak Germen kavimlerine ait olan yargılama usullerinin daha çok Ortaçağ Avrupa toplumlarına özgü olduğu görülür. Bu yargılama usullerinden biri de düellodur. Düello, kuram ve uygulama olarak ülkeden ülkeye, hatta bölgeler arasında farklılıklar gösterse de şüphesiz Avrupa toplumlarının nev-i şahsına münhasır feodal yapılarından da beslenmiştir. Erken Ortaçağ boyunca daha çok şövalyelik kavramı ve pratikleriyle iç içe geçen bir görüntü arz eden düello, ilerleyen dönemlerde kurumsallık kazanarak yargılama konusunda ciddi bir kurum olarak gündelik hayatta da toplum tarafından benimsenmiştir. Öyle ki, aristokrat sınıfın bir ürünü olan bu âdeti zaman zaman krallar dahi benimsemiş, uygulamıştır.

Öte yandan, Asya-Tipi bir toplum olarak Batı feodalizminden önemli noktalarda ayrılan ve farklı bir gelişim çizgisi takip eden Osmanlı İmparatorluğu için durum böyle değildir. Yukarıda örneklerini verdiğimiz düellolar, Osmanlı ülkesinde ve çoğunlukla gayrimüslimler arasında görülmele birlikte; çok az da olsa Türkler

⁵⁹B.O.A., HR.MKT., Dosya no: 69, Gömlek no: 54, Tarih: 13 R. 1270.

⁶⁰John Clements, *Medieval Swordsmanship Illustrated Methods and Techniques*. USA: Paladin Press, 1998, ss. 7.

⁶¹William Paley, *The Works of William Paley A New Edition With Illustrative Notes and A Life of The Author*. London: Bradbury and Evans Printers, 1838, ss. 484.

arasında da düello vakaları görülmüştür. Bu anlamda Türkler arasında bir düello geleneğinin var olmadığı; incelediğimiz örneklerin de münferit numuneler olduğu kolaylıkla iddia olunabilir. Avrupa ülkelerinde krala bağlılık yemini de etseler, feodal beylerin himaye ettikleri topraklarda adeta birer kralcık olmalarına karşın; Osmanlı İmparatorluğu'nun güçlü bir merkezi otorite tarafından idare edildiği göz önünde bulundurulduğunda, Batının feodal beylerinin unvanları ne olursa olsun kendilerini, denk güçte buldukları diğerlerine ispat etmek ve topraklarını korumak için sürekli bir savaş durumunda bulunmalarının da soylular sınıfına özgü birtakım farklı âdetleri doğurması normaldi. Bunun bir örneğini teşkil eden düello, şövalyeliğe başlayan macerasında daha genele yayılarak kendisine üst sınıfa dayalı ciddi bir toplumsal taban bulmuşa benzer.

Ancak bu durum ve toplumsal tabakalaşmadaki yapı Osmanlı ülkesi için geçerli olmadığından, düellonun da ülkeye gelen Batılılar aracılığıyla Osmanlı topraklarına giriş yaptığı muhakkaktır. İlginç olan nokta, halk tabanı olmamakla beraber düellonun aynı Batıdaki örnekleri gibi Osmanlılar arasında da mevki olarak üst kesimde yer alanlar tarafından uygulanıyor olmasıdır. Bunlar daha çok devletin yüksek kademelerinde görevli kimselerdir ve şüphesiz Batılı âdetlere halktan çok daha teşnedirler. Bu açıdan bakılınca, düellonun Batılı formuyla Osmanlı usulü düello arasında bir paralellik bulunduğu görülür.

Şiddetin toplumsal yaygınlığı meselesine gelince, feodal Batı ülkelerinin küçük federe beylikler tarafından yönetilmesi; Osmanlı İmparatorluğu'nda ise gücün tek elde toplanıyor olması çoğu zaman olduğundan farklı değerlendirilmiştir. Devlet yapılarında ve sosyal yaşantıda gözlemlenen bölgeler arası farklılıkların yanı sıra, şiddetin Osmanlı ve Batı ülkelerindeki yaygınlığı kuramsal bakımdan değerlendirildiğinde çoğu zaman Osmanlı'nın aleyhine bir sonuç çıkarsanır. Lakin Osmanlı'nın merkeziyetçi sistemi dolayısıyla şiddetin uygulanışının tek elde ya da oligarşik bir grupta toplanmasına karşı, o dönem için Batı'da gözlemlenen feodal dağınıklık nedeniyle ortaya çıkan şiddetin boyutları çoğu kez gözden kaçmaktadır.⁶² Bu da, kuramsal görüntüyle *ipso facto* durum arasında bir fark olduğuna işaret etmektedir.

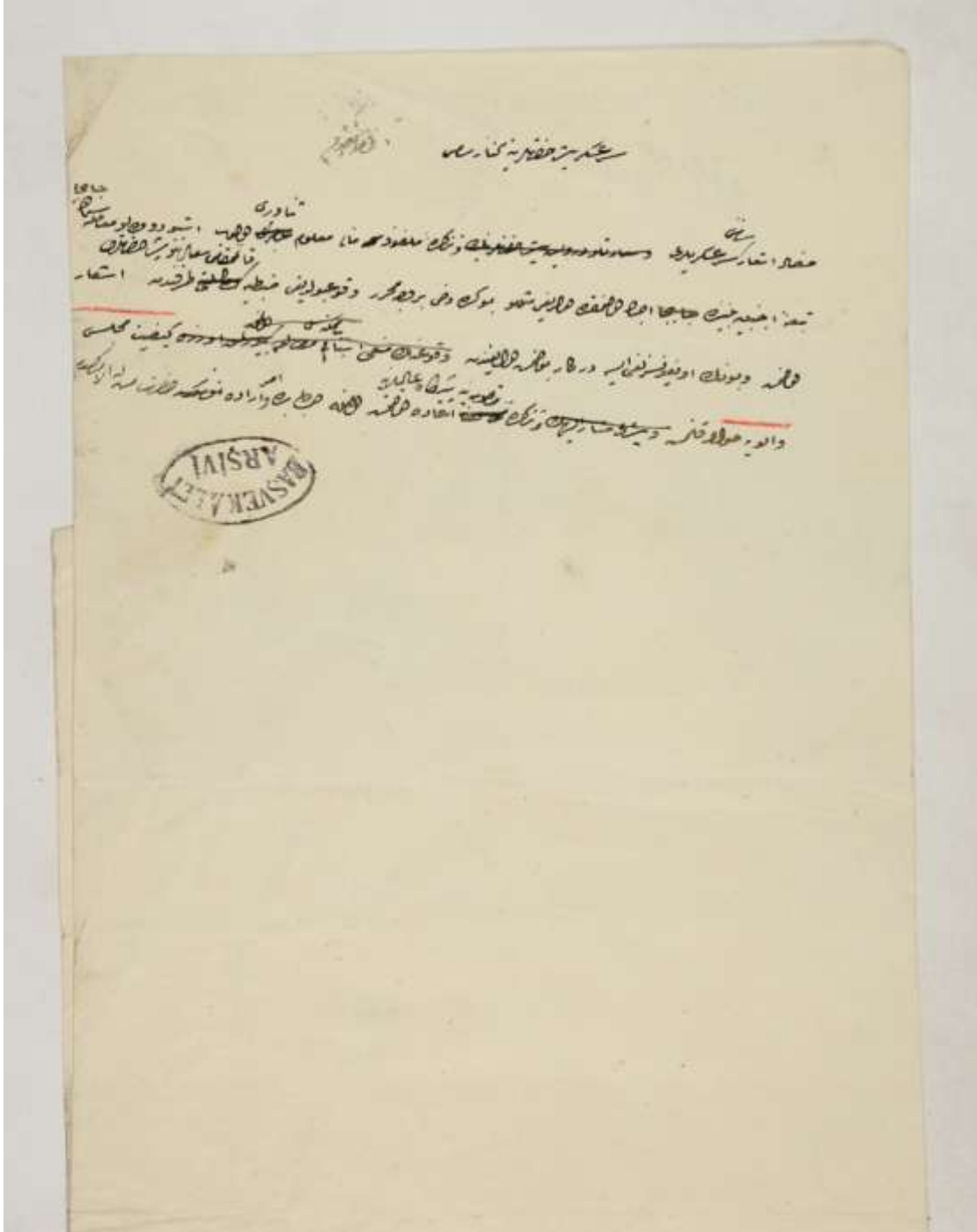
⁶²Taner Timur, *Osmanlı Toplumsal Düzeni* (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1994, ss. 12.

Ek. 1- İzzet Paşa'nın Mösyö Mavrokordato'yu düelloya davet edişine ilişkin arşiv belgesi.⁶³

⁶³B.O.A., Y..PRK.AZJ., Dosya no: 55, Gömlek no: 100, Tarihsiz.

Ek. 3- Gayrimüslimlerin düelloları için Meclis-i Vâlâ'nın görevlendirildiğine ilişkin yazı.⁶⁵

⁶⁵B.O.A., HR.MKT., Dosya no: 69, Gömlek no: 54, Tarih: 13 R. 1270.

KAYNAKÇA

- "Düello - Mübareze-i Münferide" *Muharrir*, cilt: 1, sayı: 7. İstanbul: Ebuzziya Tevfik, 1292.
- "Düello Âdet-i Sakıması: Tenşayı, Mahiyeti" *Resimli Kitap*, cilt: 3, sayı: 16, Kanunisâni 1325.
- "Historical Sketch of Duelling" *The Advocate of Peace*, cilt: 2, no: 6, 1838.
- AĞIRMAN, Cemal, "Mustafa Takî Efendi 'Kırk Hadis' yahut 'İlm-i Hâli Siyâsî ve İctimâî' Adlı Eseri ve Bazı Hadislere Getirdiği Yorumlar" C.Ü., İlahiyat Fakültesi Dergisi, cilt: IX, sayı: 2, Aralık 2005.
- ALLEN, Douglas W. ve Clyde G. Reed, "The Duel of Honor: Screening For Unobservable Social Capital" *American Law and Economics Review*, 2006, cilt: 8, sayı: 1. Erişim adresi ve tarihi: <http://www.sfu.ca/~allen/duelingaler.pdf> - 21.11.2012.
- ANDREW, Donna - T. ANDREW, "The Code of Honour and Its Critics: The Opposition to Duelling in England, 1700-1850" *Social History*, cilt: 5, no: 3, 1980.
- B.O.A., DH.MKT., Dosya no: 1660, Gömlek no: 1, Tarih: 26 Muharrem 1307.
- B.O.A., DH.MKT., Dosya no: 1676, Gömlek no: 33, Tarih: 28 Muharrem 1307.
- B.O.A., DH.MKT., Dosya no: 1687, Gömlek no: 48, Tarih: 13 Cemâziyelahir 1307.
- B.O.A., HR.MKT., Dosya no: 69, Gömlek no: 54, Tarih: 13 R. 1270.
- B.O.A., Y..PRK.AZJ., Dosya no: 55, Gömlek no: 100, Tarihsiz.
- B.O.A., Y..PRK.DH., Dosya no: 3, Gömlek no: 45, Tarih: 26 Muharrem 1307.
- B.O.A., Y..PRK.ŞH., Dosya no: 2, Gömlek no: 54, Tarih: 23 Zilhicce 1303.
- BALDESAR Castiglione, *The Book of Courtier* (çev: Leonard Eckstein Opdycke). London: Duckworth&CO, 1902,
- BALDICK, Robert, *The Duel: A History of Duelling*. London: The Hamlyn Publishing, 1970.
- BATESON, Mary, *Medieval England English Feudal Society From The Norman Conquest to The Middle of The Fourteenth Century*. New York: G. P. Putnam's Sons, tarihsiz.
- BLOCH, Marc, *Feudal Society The Growth of Ties of Dependence* (volume: I) (çev: L. E. Manyon). London&New York: Routledge&Kegan Paul Ltd., 2004.
- BLUETT, J. C., *Duelling and The Laws of Honour Examined and Condemned Upon Principles of Common Sense and Revealed Truth* (second edition). R. B. Seeley and W. Burnside, 1836.

- BRYSON, Frederick R., *The Sixteenth-Century Italian Duel A Study in Renaissance Social History*. Illinois: The University of Chicago Press, 1938.
- CLEMENTS, John, *Medieval Swordsmanship Illustrated Methods and Techniques*. USA: Paladin Press, 1998.
- D'ALMBERT, Alfred, *Physiologie du Duel*. Paris: Garnier Frères, 1853.
- DAVIS, William Stearns, *Life On A Medieval Barony A Picture of A Typical Feudal Community in The Thirteenth Century*. New York&London: Harper&Brothers Publishers, 1923.
- DE CAMPİGNEULLES, M. Fougeroux, *Histoire des Duels Anciens et Modernes* (tome: premier). Paris: Just Tessier, 1835.
- DİCKENS, Charles (ed.), *All The Year Round A Weekly Journal*, sayı: 1 (5 Aralık 1868'den 29 Mayıs 1869'a). London: Messrs. Chapman and Hall, 1869.
- DİCKENS, Charles (ed.), *All The Year Round A Weekly Journal*, sayı: 7 (2 Aralık 1871'den 11 Mayıs 1872'ye). London: Messrs. Chapman and Hall, 1872.
- DİCKENS, Charles (ed.), *All The Year Round A Weekly Journal*, sayı: 20 (13 Haziran'dan 28 Kasım 1868'e). London: Messrs. Chapman and Hall, 1868.
- DWİGH, Timothy, *The Folly Guilt and Mischiefs of Duelling A Sermon Preached in The College Chapel at New Haven On The Sabbath Preceding The Annual Commecement*. Dartford: Hudson and Goodwin, 1805.
- HAKKI, Milaşı İsmail, "Düello (İlm-i Ahlâk ve Din Nazarında)" *Sebilürreşad*, cilt: 23, sayı: 586. İstanbul: Ebu'l-Ala Zeynülabidin, H.Eşref Edib, Mehmed Akif, 31 Kanunisâni 1340.
- HEY, Richard, *A Dissertation On Duelling*. Cambridge: Archdeacon Press, 1784.
- İHSAN, İbrahim, "İcmal-i Dâhili (Meclis-i Mebusan'da: Ecnebi Gazetelerine Dair Müzakerat - Musevi Vatandaşlarımız - Bu Haftaki Düello Davetleri - Debre Vaka'sı - Aydın Valisi Ferit Paşa)" *İstişare*, cilt: 2, sayı: 27, 19 Mart 1325.
- JOHNES, Thomas, *Sir John Froissart's Chronicles of England, France, Spain and the Adjoining Countries from the Latter Part of the Reign of Edward II to the Coronation of Henry IV* (3th edition/vol: I). London: Longman, Hurst, Rees and Orme, Paternoster-row and J. White, tarihsiz.
- LONG, G. (ed), *The Penny Encyclopedia Society for the Diffusion of Useful Knowledge* (vol: IX). London: Charles Knight and CO., 1838.
- MANN, E. B., "Hamilton-Burr Duel: Was Secret Trigger Known?" *Field&Stream*, Ocak 1979, cilt: 83, no: 9.

- MİLLİNGEN, J. G., *The History of Duelling: Including Narratives of the Most Remarkable Personal Encounters That Have Taken Place From The Earliest Period To The Present Time* (vol:1). London: Richard Bentley, 1841.
- MILLS, Charles, *The History of Chivalry or Knighthood and Its Times*. Philadelphia: Lea and Blanchard, 1844.
- MONTESQUIEU, Charles-LOUIS Baron de, *Persian and Chinese Letters* (çev: John Davidson). Washington&London: M. Walter Dunne Publisher, 1901.
- MONTESQUIEU, Charles-LOUIS de Secondat, *De l'Esprit des Lois* (tome: troisieme). Paris: Garnier Publishing, 1777.
- NEILSON, George, *Trial by Combat*. New York: Macmillan&CO., 1891.
- PALEY, William, *The Works of William Paley A New Edition With Illustrative Notes and A Life of The Author*. London: Bradbury and Evans Printers, 1838.
- Panoplist*, Temmuz 1805, cilt: I.
- QUINT, David, "Duelling and Civility in Sixteenth Century Italy" *I Tatti Studies: Essays in the Renaissance*, vol: 7, 1997.
- Reflections on Duelling and on the Most Effectual Means For Preventing It*. Edinburgh: Grant and Moir (W. Creech için özel basım), 1790.
- SABİNE, Lorenzo, *Notes on Duels and Duelling Aplhabetically Arranged With A Preliminary Historical Essay*. Boston: Crosby Nichols and CO., 1859.
- SAVARON, Jean, *Traité Contre les Duels*. Paris: Adrian Perier, 1610.
- SCHNEIDER, Robert A., "Duel" *Europe 1450 to 1789 Encyclopedia of The Early Modern World* (vol: 2) (ed: Jonathan Dewald).USA: Thomson&Gale, 2004.
- SCOTT, William, *The Duellist A Bravo to God and A Coward to Man and Therefore, Impossible to Be A Man of Honour*. 1774.
- SEGA, James, *An Essay On The Practice of Duelling As It Exists in Modern Society*, Philadelphia, 1830.
- SHOEMAKER, Robert B., "The Taming of The Duel: Masculinity, Honour and Rituel Violence in London, 1660-1800" *The Historical Journal*, cilt: 45, sayı: 3, 2002.
- STUART, Gilbert, *A View of Society in Europe in Its Progress from Rudeness to Refinement or Inquiries Concerning The History of Law Government and Manners*. Edinburgh: 1778.
- SUPHİ, İsmail, "Düello Hakkında" *Servet-i Fünun*, cilt: 36: sayı: 932. İstanbul: Âlem Matbaası Ahmed İhsan ve Şürekâsı, 26 Mart 1325.
- ŞİMŞEK, Sefa, *Törelerin Aynasında Doğu İle Batı Kan Davası ve Düello Gelenekleri*. Bursa: Asa Kitabevi, 1998.

- The Art of Duelling by a Traveller*. London: Joseph Thomas&Finch Lane, 1836, yazar adı yok.
- The Fourth Report of The Association for The Discouragement of Duelling with The Regulations and List of Members*. London: Wodderspoon Printer, 1850, yazar adı yok.
- TİMUR, Taner, *Osmanlı Toplumsal Düzeni* (3. Baskı). Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 1994.
- Titus, *A Plan to Abolish Duelling*. London: Saunders and Otley, 1844.
- TRUMAN, Ben C., *The Field of Honor: Being a Complete and Comprehensive History of Duelling in All Countries*. New York: Fords, Howard&Hulbert, 1884
- VOLTAİRE, M., *The Works of M. de Voltaire* (vol: 3) (çev: Tobias George Smollet ve Thomas Francklin). London, 1761.
- Yako, Yanya Bidayet Mahkemesi Azasından Sami, "Düello, Düellonun Tarihçesi - İctihadât-ı Mehâkim ve Düelloya Tatbik Edilebilen Mücazât Mesuliyet-i Maliye – İştirak" *İlm-i Hukuk ve Mukayese-i Kavânin Mecmuası*, cilt: 2, sayı: 20-21. İstanbul: Hilal Matbaası, 1327